



"גם לנשמה מגיע אוכל"

הלות לחסה חיצוים ואקטואליה לפי סדר פרשיות השבוע

פרשת שלח שנת תשפ"ה

גיליון מספר : 440

1. האם בזמן בית המקדש השני בתשעה באב צמו והתענו על חורבן בית המקדש הראשון?
2. האם יש ענין שיהיה לאדם נעליים מיוחדות לשבת? הוכח מפרשת השבוע!
3. קטן שהגיע לגיל חינוך האם קטן יכול להכין ציצית עבור אחרים?
4. האם מותר לקשור את ציצית על הבגד בלילה?
5. האם ניתן לתת לאשה לקשור ציציות בטלית?
6. החתן שגילה תחת החופה שטליתו אינה מצויצת כיצד ינהג?

אחינו כל בית ישראל הנתונים בצרה ובשביה העומדים בין פנים ובין ביבשה המקום ירחם עליהם ויוציאם מצרה לרוחה ומאפלה לאורה ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא ובזמן קריב ונאמר אמן.



עלון זה יוצא לאור בס"ד ע"י בית המדרש "בית - יוסף"
לע"נ רבי יוסף ב"ר יצחק ז"ל ויצמן
רחוב קרית יערים 32 גבעת זאב

ניתן לקבל את העלון מידי שבוע: בהודעה ליוצא: 052-8144488 או בהודעה למייל: beitmidrash2@gmail.com

1. האם בזמן בית המקדש השני בתשעה באב צמו והתענו על חורבן בית המקדש הראשון?

על פי שהיה רשות בידם לא להתענות בתשעה באב כמו שזכרנו היו מתענים בו מפני תכיפות מיני האבל שאירעו בו.

ובשו"ת התשב"ץ (ח"ב סימן רעט) הקשה על כך מהגמרא במסכת ראש השנה (דף יח ע"ב) ששמע שבזמן בית המקדש היו כל התעניות ימי ששון ושמחה ואם היו מתענים בתשעה באב אם כן קרא דהוי ששון מתי יהיה? ולכן כותב התשב"ץ שדברי הרמב"ם טעות סופר היא.

ובמצפה איתן על מסכת תענית (דף יב) כתב שהפסוק זה לפי הרמב"ם יתפרש על העתיד לבוא.

לכאורה דעת הרמב"ם תמוהה. כיצד ייתכן שצמו בזמן שבית המקדש קיים?

לכאורה נ"ל דהסברה הפשוטה לכך היא, מכיוון שבית שני לא היה שלם. וכך הרי בוכים הגולים בעצמם על בית שני. כמו כן בבית שני הדברים המרכזיים לא היו: לא היה ארון, ואולי לא היה גילוי שכינה. לכן עדיין צמים על בית ראשון, כי החלק המרכזי חסר.

השפת אמת במסכת ראש השנה (דף יח ע"ב) מבאר שגם בזמן בית המקדש, לעתים צמו ולעתים לא צמו. כאשר היה שלום, לא היו צמים אפילו בתשעה באב. כאשר המצב לא היה פשוט והיו משועבדים לשלטון זר, הרי שהיו צמים.

אמנם, פשוט דברי הרמב"ם שתמיד צמו. ובכל מקרה, מעניין הדבר שהגמרא כותבת שהגורם של צום או ביטול צום איננו תלוי בבית המקדש אלא במציאות המדינית: יש שלום או אין שלום.

מכאן ניתן להסיק: הצום איננו רק עבור העבר, אלא הוא עבור המתרחש כעת, ומהווה תזכורת גם להבא. ראשית, הוא עבור המתרחש גם כעת, ולכן הדבר תלוי במציאות של שלום או מלחמה בימינו; כאשר יש קשיים ואין שלום, הרי שהכל מצטרף כהמשך לחורבן הבית. לכן אנו אומרים בקניות לתשעה באב גם הרבה דברים שאינם קשורים לחורבן, אלא לצרות ישראל בתנ"י ובשריפת התלמוד ובשואה וכדומה.

שנית, הצום מהווה תזכורת שגם כאשר טוב, גם כאשר הבית בנוי, עדיין יש צורך בהתנהגות טובה, עדיין דברים עלולים חלילה להשתנות.

ייתכן שיש כאן מעבר לכך. לעתים טוב לאדם כל כך, שהוא לא מבחין עד כמה טוב לו. אולי יש משמעות בצום גם בזמן החורבן, כדי לזכור את ההיעדר, כדי לזכור את אותה מציאות שבה לא היה לנו כל אותו טוב. לעתים, אין האור ניכר אלא מתוך החושך. רק מתוך התבוננות בחורבן, ניתן להבחין במציאות העליונה והנפלאה של נוכחות שכינה.

ואולי זו המשמעות המיוחדת של הקינה "אש תוקד בקרב" המתארת את הדברים הנפלאים שהיו לנו בעת הבניין ואת הדברים שחסרים אנו כעת (בדומה לדברים שאנו אומרים מיד לאחר עבודת כהן גדול ביום הכיפורים).

2. האם יש ענין שיהיה לאדם נעליים מיוחדות לשבת? הוכח מפרשת השבוע!

מיוחדים לשבת, והשיב שהסברה מחייבת שאין המנעל בכלל המלבושים שחייב אדם להחליף בגדיו לכבוד שבת. והביא ראיה לדבריו מדברי הגמרא בירושלמי במסכת שבת (פרק ו' הלכה ב') לא אורחיה דבר נשא למהוי ליה תרין סנדליו חד לחולא וחד לשבתא, אם כן חזינו מפורש שאין צורך לייחד מנעלים לשבת, אלא לובש בשבת המנעלים של ימי החול, ואולם נראה להעיר דהראייה הזו אתי שפיר רק לפי שיטתו של קרבן העדה שביאר ירושלמי זה בניחותא, אבל בפני משה ביאר ירושלמי זה בלשון בתמיהה, א"כ הו"א ראייה להיפך שצריך להחליף נעלים בשבת.

הרוג'צובר זצ"ל בספרו צפנת פענח על התורה (דברים כ"ט ד) ביאר על פי דברי הירושלמי את הפסוק: 'לא בלו שלמתיכם מעליכם ונעלך לא בלתה מעל רגלך', דלכאורה תמוה למה בשמלה כתבה התורה לשון רבים 'שלמתיכם', ואילו לגבי מנעלים כתבה התורה לשון יחיד, וביאר שהיו

בתחילת תקופת בנין בית המקדש השני, היה זכריה הנביא בבבל [מקום גלות ישראל לאחר חורבן בית המקדש הראשון], ושלח שליחים אל הכהנים והנביאים שבירושלים שישאלו מפי הקב"ה, האם עם ישראל ימשיך לבכות ולהתענות בתשעה באב, כפי שהתענו כן במשך עשרות שנים מאז חורבן בית המקדש, או שיפסיק כיון שעתה נבנה בית המקדש השני ותוקן ענין החורבן?

וכך מסופר בנביא זכריה (ז' א'): "ויהי בשנת ארבע לדריוש המלך... וישלח בית אל, שר אצר ורגם מלך ואנשיו, לחלות את פני ה' לאמר אל הכהנים אשר לבית ה' צבאות ואל הנביאים לאמר, האבכה בחדש החמשי? הנזר כאשר עשיתי זה כמה שנים?" כלומר, שלח את אנשיו שר אצרי ורגם מלך מבבל אל בית המקדש, שיתפללו אל ה' ויבקשו להשפיע נבואה על הכהנים והנביאים, כדי להשיב להם על שאלתם, האם להמשיך לבכות ולפרוש מאכילה ושתייה ושאר תענוגים כאשר עשיתי זה כמה שנים מזמן החורבן בתשעה לחודש החמישי הוא חודש אב. (אלשיך, מצודת דוד)

אם נשים לב, ונדייק בפסוקים שנראה, שזכריה לא שאל את הקב"ה על שאר הצומות [י"ז בתמוז, צום גדליה ועשרה בטבת], כי עליהם ברור היה לו שיש לבטלם ולא לצום כי בית המקדש נבנה מחדש. אך תשעה באב שהוא חמור מכולם, שבו נחרב ונשרף בית המקדש עצמו, והוכפלו בו הצרות, ובו קבע ה' יתברך בכיה לדורות על עוון המרגלים שהוציאו דיבה על ארץ ישראל, עליו הסתפק הנביא ושאל, אולי ימשיכו לצום מפני חומרת היום?

תשובת הקב"ה לנביא זכריה: "כֹּה אָמַר ה', שְׁבִיתִי אֶל צִיּוֹן וְשִׁכְנִיתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם... עַד יֵשְׁבוּ זִקְנִים וְזִקְנוֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם, וְאִישׁ מִשְׁעֲנָתוֹ בִּידוֹ מֵרֵב יָמִים. וּרְחֻבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יִלְדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבוֹתֶיהָ. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת, כִּי יִפְלֹא בְעֵינֵי שְׂאִרֵּי הָעָם הַזֶּה בְּיָמֵי הָהֵם, גַּם בְּעֵינֵי יִפְלֹא... הֲנִי מוֹשִׁיעַ אֶת עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרַח וּמֵאֶרֶץ מִבּוֹא הַשֶּׁמֶשׁ, וְהִבֵּאתִי אֹתָם וְשִׁכְנוּ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ לִי לֵעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָּהֶם לֵאלֹהִים בְּאַמֶּת וּבִצְדָקָה... וְהָיִיתִם בְּרַכָּה אֶל תִּירָאוֹ, תִּחְזַקְנָה יָדֵיכֶם... אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ: דַּבְּרוּ אִמֶּת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ, אִמֶּת וּמִשְׁפָּט שְׁלוֹם שְׁפֹטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם. וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אֵל תַּחֲשֹׁבוּ בִלְבַבְכֶם, וּשְׁבַעַת שֹׁקֶר אֶל תֵּאָהָבוּ, כִּי אֶת כָּל אֱלֹהֵי אֲשֶׁר שִׁנֵּאתִי נָאֻם ה'. וְהָיִי דְבַר ה' צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר. כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת: צוֹם הָרִבִּיעִי [י"ז בתמוז], וְצוֹם הַחֲמִישִׁי [תשעה באב], וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי [צום גדליה], וְצוֹם הָעֲשִׂירִי [עשרה בטבת], יִהְיֶה לְבֵית יְהוּדָה לְשֹׁשׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמוֹעֲדִים טוֹבִים, וְהָאִמֶּת וְהַשְּׁלוֹם אֶהְיֶה. (זכריה ח', ג')

הרמב"ם בפירושו המשניות במסכת ראש השנה (פ"א מ"ג) כתב לגבי תענית תשעה באב בזמן בית המקדש השני, "ואף

"ויהי בני ישראל במדבר וימצאו איש מקושש עצים ביום השבת" (טו לב).

וכבדתו – שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. זהו המקור לפסק מרן השולחן ערוך, המובא ב"הלכה ברורה" שצריך כל אדם להשתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת.

הכולבו (בסימן ל"א) הובאו דבריו ברמ"א (או"ח סימן ש"א ס"ק ט"ז) כתב הרי אשר ז"ל: מנהג כל ישראל שלא לצאת בשבת בלי מנעלים ובלי טלית או גלימה. והטעם: כדי שיזכור שהוא יום שבת קדוש לאלהינו ולא יבא לידי חלול שבת, ועל זה חטא מקושש על שלא נהג במנהג זה ויצא בלא טליתו ולא היה לו אות, ועל כן נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית כדכתיב למען תזכרו.

והנה רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו שו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סימן י"ג) נשאל האם יש ענין נמי שיהא לאדם נעליים

הכתבים שטוב שלא ילבש בחול מכל מה שלבש בשבת (על פי זה הקפיד הסטייפלר זצ"ל שגם באמצע השבוע כשהיה צורך ללבוש בגדים נאים, כמו לחתונה, לא השתמש בבגדי השבת).

ומור"ר הגרב"צ מוצפי נשאל על כך והשיב וז"ל: מעיקר ההלכה כתבו הפוסקים שאין צורך בכך, וכן כתב הגאון הבן איש חי, כי רק בגדים צריך להקפיד לייחד

לשבת ולא נעליים, ומור אבי ז"ל מרוב אהבתו והערצתו את שבת קודש, היו לו זוג נעליים מיוחדות לשבת, ואמר לי שאין חיוב בכך אלא הוא נהנה לכבד את השבת.

3. קטן שהגיע לגיל חינוך האם קטן יכול להכין ציצית עבור אחרים?

תפילין ומזוזות פסול בכתובת אשה וקטן, אלא גם שאר מצוות פסול. – אמנם הפמ"ג (א"א ג) והגר"א (סק"א) נתנו טעם לדיון של הרמ"א, דאשה פסולה בעשיית ציצית לכתחילה, דממעטין מבני ישראל ולא בנות ישראל, ולכן כתב הרמ"א דרך לכתחילה יש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותן, אבל בדיעבד אף בנשים כשרה, א"כ לדידהו אליבא דהרמ"א קטן כשר לעשותן.

איברא, בעצם הדין דבתפילין קטן פסול בכתבתם, דדרשינן וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתובה, צריך עיון, דתנן בגמרא במסכת גיטין (דף כב ע"ב) הכל כשרין לכתוב את הגט אפילו חרש שוטה וקטן, ובגמרא אמר רב הונא, והוא שהיה גדול עומד על גביו, והקשו בתוס' (ד"ה והא), וא"ת והא לאו בני כריתות נינהו, [פ"י וא"י יכולים לכתוב הגט מידי דלנפשם אינם יכולים לעשותן לאחרים א"י יכולים] ותירצו, "וי"ל דחשיבי בני כריתות הואיל ואם הגדיל הקטן ונשתפה השוטה הוו בני כריתות" עכ"ל, וא"כ אמאי לא אמרינן כן בכתבת תפילין ע"י קטן, דכיון דכשיגדיל יהיה בקשירה, כשר הוא בכתבת תפילין גם בקטנותו.

וכן הקשה הפמ"ג (או"ח פתיחה כוללת החלק ה' אות ג') וכן בשו"ת נודע ביהודה (מהדורה תנינא או"ח סימן א) מהא דתנן (חולין ב.), וכולן ששחטו ואחרים רואין אותן שחיטתן כשרה, ובכלל זה גם שחיטת קטן, והלא שחיטת נכרי שהיא נבילה, ממעטין לרוב ראשונים מדכתיב (דברים כז, ז) וזבחת ואכלת מי שהוא בר זביחה, וא"כ מאי שנא דלענין שחיטה קטן מקרי בר זביחה [כש"כ הש"ך יו"ד סימן א סקכ"ז], ומאי שנא דלענין קשירה בתפילין דלא מיקרי בר קשירה. – ותירץ הפמ"ג, דאיכא חילוק בין עשה ללא תעשה, עשה פטור קטן לעשות, אבל לא תעשה גם קטן מוזהר עליה שלא לעבור. וא"כ תפילין שהוא מצות עשה, קטן פטור לקיימה, ולכן לאו בר קשירה מקרי. משא"כ זביחה גם קטן מוזהר שלא לאכול נבילה, ולכן מקרי בר זביחה.

והברוך טעם (מובא בליקוטי הערות נוב"י שם) חילק בין שחיטה ותפילין, ד"וקשרתם" הוא מצוה שנצטוו בני ישראל להניח תפילין, ולכן אמרינן שמי שמוטל עליו להניח תפילין הוא מחוייב בכתבתם. אבל קטן שלא הוטל עליו עדיין לקשור תפילין, לכן אינו בכתבתם. – משא"כ וזבחת אין זה ציווי שחייבים לעשותו, רק התורה אמרה שמי שרוצה לאכול בשר צריך לזבוח, א"כ שפיר י"ל דמצוות וזבחת קאי על הקטן, דהא בלא הכשר הזביחה גם הקטן מנוע מלאכול, דהא בית דין מפרשים אותו שלא לאכול נבילה, וא"כ שפיר לגבי וזבחת ואכלת.

ולפי"ז מיושב שפיר הא דקטן כשר בכתבת גיטין דמקרי בר כריתות, משום דאין חיוב על שום ישראל לכתוב גיטין, אלא אם רוצה לגרשה אין יכול בלי כתיבת הגט, לכן מקרי בר כריתות, שאינו שונה מגדול דגם על גדול אין חיוב, והא דבמצואות קטן אין יכול לגרש, זה משום דאין בו דין קניינים כמו שאינו יכול לקדש, אבל עצם הכתיבה אין בו פסול שיכתוב. – משא"כ תפילין שכל ישראל מצווים על

צריכים במדבר בגד ליום חול ועוד בגד לשבת, מה שאין כן נעלים היה להם רק זוג אחד.

וכן כתב בשו"ת בית דוד (לייטר סימן מ') שהדבר מפורש בירושלמי שאין צריך להיות נעלים מיוחדות לשבת.

וכן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כאשר נשאל פעם האם צריך שיהיו נעליים מיוחדות לשבת – הצביע על נעליו ואמר שאת הנעליים האלו הוא נועל גם בחול וגם בשבת. גם בעל ספר עלי תמר מעיד שהמנהג הוא רק לצחצח את הנעליים הרגילות לכבוד שבת.

היו מגדולי ישראל שהקפידו שלא יהיה על גופם בשבת שום דבר ממה שלובשים בחול, כפי שמובא במעשה רב (סימן קמז) שיש להחליף כל מלבושיו, מכף רגל ועד ראש, לכבוד שבת. כך גם מביא המגן אברהם (סימן רסב סק"ב) בשם

"דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית" (טו לח).

יש לחקור האם אפשר לתת לילד קטן שהגיע לחינוך שיקשור הציצית או דילמא מכיוון שאינו מחויב מהתורה בציצית מקרי אינו בר קשירה.

והנה איתא בגמרא במסכת גיטין (דף מה ע"ב) דתני רב המנונא בריה דרבא מפשרניא, ספר תורה תפילין ומזוזות שכתבן מין ומסור, עובד כוכבים ועבד, אשה וקטן, וכותי וישראל מומר פסולין, שנאמר (דברים יא) וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתובה, וכל שאינו בקשירה אינו בכתובה. וכתבו התוספות (בד"ה כל): מכאן אומר ר"ת, דאין אשה אוגדת לולב ועושה ציצית, כיון דלא מפקדה. ואין נראה, דהא מדפסלינן בגמרא במסכת מנחות (דף מב ע"א בריש התכלת): ציצית בעובד כוכבים, דדריש בני ישראל ועשו ולא בעובדי כוכבים, מכלל דאשה כשרה, ואמרינן נמי, סוכת גב"ז כשרה בגמרא במסכת סוכה (דף ח ע"ב) ודווקא בס"ת ותפילין ומזוזות דכתיב וקשרתם וכתבתם דרשינן הכי.

וכן פסק להלכה ולמעשה מרן בשולחן ערוך (לט, א): תפילין שכתבן עבד או אשה או קטן אפילו הגיע לחינוך או כותי וכו' פסולין, משום דכתיב וקשרתם וכתבתם, כל שאינו בקשירה, או אינו מאמין בה אינו בכתובה.

הכהן הגדול מאחיו כתב במשנה ברורה (סק"ח) דקטן אף שהגיע לחינוך פסול, ואפילו גדול עומד על גבו ורואהו שיהיו לשמן.

ולגבי ציצית פסק מרן השולחן ערוך (יד, א) כדברי התוספות דאשה כשרה לעשותן, דרך ס"ת תפילין ומזוזות פסולין, וז"ל: ציצית שעשאן א"י פסול, דכתיב דבר אל בני ישראל לאפוקי א"י, והאשה כשרה לעשותן. הגה, ויש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותן, וטוב לעשות כן לכתחילה (מרדכי ה"ק והגהות מיימון מהלכות ציצית ותוס' דף מב).

והנה הרמ"א הצריך שיעשו אותן אנשים, וציין לשני מקורות מרדכי והגהות מיימון, אמנם המעיין בדברי מרן הבית יסף יחזה שטעמם דהמרדכי והגהות מיימון שונים, דלהמרדכי בשם מהר"ם דהיה מקפיד להניח לנשים לעשות, לפי שמי שפטור מן הדבר אינו פוטר אחרים, והוא כעין דיון דר"ת דכל שישנו בקשירה ישנו בכתובה, ולהגהות מיימוני בשם מהר"ם דאין להן לעשות ציצית, משום דכתיב בפרשת ציצית בני ישראל ועשו להם ציצית, משמע למעט בנות ישראל.

והנפק"מ בין הטעמים הוא, לענין אם פוסל באשה או שהוא רק דין לכתחילה, דטעם דדמי לתפילין הוא פוסל, ולטעם דבני ישראל ולא בנות ישראל הוא רק לכתחילה, שהרי אין זה מפורש בגמרא. – עוד נפק"מ, לענין קטן בעשיית ציצית, דלטעם המרדכי יהיה פסול, משום דקטן פטור ואינו פוטר אחרים, ולטעם הגהות מיימון יהיה כשר, דקטן גם כן נכלל בתוך בני ישראל.

והנה המגן אברהם (סק"ג) פסק דקטן דינו כאשה, וכתב עיין סימן לט. מבואר בדבריו [שציין לסימן ל"ט שבהלכות תפילין] דלמד שהרמ"א חשש לדר"ת, דלאו דוקא ס"ת

הקשירה והקטן אינו מצווה, משו"ה אין יכול לכתוב תפילין.

ולפי דברי הפמ"ג דמחלק בין עשה ללא תעשה, ג"כ אתי שפיר מאי שנא כתיבת גט דיכול הקטן לכתוב, מכתבת תפילין שאינו כשר בכתיבתה, דכיון דקטן מוזהר על איסור עריות כמו גדול, ואסור באשת איש בלא תעשה, לכן קטן בר כריתות ויכול לכתוב גט, משא"כ תפילין שאין קטן מצווה, לכן אינו כשר בכתיבתה, וכנ"ל.

ובזה מובן שפיר שיטת הפמ"ג והגר"א (הנ"ל) דקטן כשר בעשיית ציצית, דלא חיובה התורה ללבוש ציצית אלא כשיש לו לאדם כסות ארבע כנפות, וכמו שאין חיוב מצות מעקה אלא במי שיש לו גג כמו שמבואר בספר החינוך (מצוה שפו), ולכן קטן שווה לגדול שגם כן אינו חייב אלא אם רוצה ללבוש בגד מדי כנפות.

והאמנם שאין זה דומה ממש לשחיטה שקטן מוזהר שלא לאכול נבילה, ולכן שייכא ביה, משא"כ ציצית הוא מ"ע שפטור הקטן, וא"כ הו"ל להיפסל בעשיית הציצית. – מ"מ שפיר יש לדמותם, כיון דהפמ"ג כתב חילוק זה בין ל"ת לעשה שהוא חיובית, שמכיוון דהקטן פטור ממנה, הרי שאינו שייך לגביו, אבל גבי ציצית שאינה מצוה חיובית רק מצוה קיומית וכל ישראל פטורים ממנה באופן שאינו לובש ד' כנפות, שפיר דומה הקטן לכל ישראל במצווה זו, ואין מופקע כל כך מהם. [דדווקא כשכל ישראל הגדולים "מחוייבים" במצווה לעשותה, והקטן נפטר ממנה, אז שפיר אמרינן שאינו בכלל עשיית המצווה, אבל במצווה שכל ישראל "אינם מחוייבים" ורק אם רוצים לעשותה עושים, אז אין הקטן שונה כל כך מהם, ואף שבאופן שלובשים ד' כנפות אז הגדול מחוייב והקטן פטור, מ"מ אינו חיוב גמור, דהרי גם הגדול בעצמו יכול להיפטר ממנה, ולכן שפיר מצינו לומר דגם קטן נכלל בכלל עשיית המצווה, ודו"ק].

אמנם לפי דברי המג"א צריך להבין למה קטן פסול בציצית. ויש לומר, דהא"נ דאין חיוב על שום אדם מישראל לעשות ציצית אלא ביש לו בגד ד' כנפות, ברם בגמרא במסכת מנחות (דף מא ע"א) כתבו התוספות לחד תירוצה, דיש לו לאדם לחזור ולהביא עצמו לידי חיוב מצות ציצית, וכש"כ החינוך (שם), ולכן ס"ל להמג"א דמצוות ציצית נחשבת כמו מצוה חיובית שיש לו לאדם לקיימו, וא"כ דמיא לכל מצוה עשה חיובית שקטן פטור בו, ולכן פסול לעשותה.

ובשו"ת בית שערים (סימן לא) כתב, דהטעם שפסל המג"א קטן בעשיית ציצית דכיון דאינו בלבישת ציצית האידנא, דמצוות ציצית דהאידנא לא יקיים לעולם, ומה שיהא חייב לכשיגדל, אותו יום חיוב אחריו הוא, משא"כ בגיטין וזביחה עשייתו כשהוא בקטנו ישתמש בו בגדלו, ולכן מקרי בר כריתות ובר זביחה, עיי"ש.

ולמעשה כתב הכהן הגדול מאחיו במשנה ברורה (סימן יד סק"ד), דראוי ונכון שלא לעשות לכתחילה הטלת הציצית בבגד של גדול ע"י קטן פחות מ"ג שנים, אבל אם הוא בן י"ג שנים ויום אחד אף שלא הביא שתי שערות, אפילו לכתחילה אין להחמיר. והארצות החיים מקל אפילו לכתחילה ע"י קטן, וכל זה דוקא בגדול עומד על גבו המלמדו לעשות לשמה, אבל בלאו הכי אפילו אם כבר הטייל הקטן בבגד, צריך להתירם ולחזור ולתנם. ועיין בבית"ל (ד"ה להצריך) שראוי ונכון לזהר לכתחילה שלא להטייל הציצית ע"י קטן עד הגיעו לגיל י"ג שנה. וכ"ה בשו"ע הרב (יד, ב) ערוך השלחן (יד, ז) וכף החיים (יד, ד).

ועיין דעת תורה (יד, א) שמקיל כהארצות החיים, וציין לשו"ת חת"ס (יו"ד סימן רעא) שו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ד סימן קעד) ושו"ת מהרי"א אסאד (יו"ד סימן שג). ועיי"ע שו"ת חת"ס (או"ח סימן א) שו"ת משיב דבר (ח"א סימן מז) ומאסף לכל המחנות (יד, ה).

ועתה לאחר שהבאנו את דברינו נחזור לריש שאלתנו: הנה הבאנו את דברי מרן בשולחן ערוך (סימן י"ד סעיף י"א) דאשה כשרה לעשות ציצית, והרמ"א כתב ויש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותה, וטוב לעשות כן לכתחילה ע"כ. וכתב המגן אברהם (שם ס"ק ג') דלפי דעה זו גם קטן לא יטיל ציצית, כמו שמצינו לעניין תפלין (סי' ל"ט סעיף א') שקטן פסול לכתוב תפלין, כיון שאינו בקשירה אינו בכתיבה, וא"כ ה"נ לגבי קשירת ציצית לדעת רבינו תם.

ובמשנה ברורה (סימן י"ד ס"ק ב') כתב בטעם הדבר שכתב הרמ"א דלכתחילה צריך להצריך אנשים משום דהא דכתיב בני ישראל ועשו משמע גם למעט בנות ישראל.

וכתב בבית"ל (סימן י"ד סעיף א') שהטעם הזה הוא של המהר"ם שהובא בהגהות מימונית וכתב דלא כתב דהטעם הוא משום דהא דר"ת וכדאיתא במג"א משום דכל שאינו בלבישה אינו בעשייה ונ"מ גם ליתר המצות לולב וסוכה, משום דמשמע בדרכי משה שלא חשש רק לטעם של המהר"ם וכן בע"ת מצאתי כן א"כ אין להחמיר גם בקטן דאצלו לא שייך המיעוט של בני ישראל, וכן מצאתי בארה"ח, א"כ קטן כשר בקשירת הציצית, ומ"מ כיון שהפרי מגדים העתיק להלכה לזהר לכתחילה ע"י קטן ראוי ונכון לעשות כן.

ומסיק הביאור הלכה: ופשוט דהקטן לעצמו מותר להטיל ציצית לכו"ע אם רק הגיע לחינוך שהוא מחוייב מדרבנן במצות ציצית ומיקרי בר לבישה להוציא את עצמו בציציותיו. וממשיך הביאור הלכה ומחדש חידוש יותר גדול: ויותר נראה לי דאפילו אם כבר נעשה גדול בן י"ג שנה אין צריך להתיר ציציותיו, דהרי כדעבד דמיא ובדעבד אין לחוש להא דרבנו תם וכל זה אם יודע בעצמו שהטילם אז לשמה.

4. האם מותר לקשור את ציצית על הבגד בלילה?

כל מה שלובש בלילה פטור אפילו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב, אפילו מיוחד ללילה. ולהרא"ש, כסות המיוחד ללילה, פטור, אפילו לובשו ביום, וכסות המיוחד ליום או ליום וללילה, חייב, אפילו לובשו בלילה.

רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן איש חי (פרשת לך לך) כתב שמכיוון למעשה מרן השולחן ערוך לא הכריע בין השיטות החלוקות, לכן יש לחוש לשני השיטות, ומכל מקום לא יברך בגלל ספק ברכות להקל.

וכתב עליו בכף החיים (שם ס"ק ט') וז"ל: "אמנם מה שכתב שם הבן איש חי דמרן ז"ל לא גילה דעתו בכסות המיוחד ללילה ולובשו ביום, צריך עיון, דהא מרן ז"ל גילה דעתו בבית יוסף שכתב: לענין הלכה נקטינן כהרמב"ם ז"ל, ובשולחן ערוך כתב דדעת הרמב"ם ז"ל – מה שלובש ביום חייב אפילו מיוחד בלילה. ואין לומר מפני שהביא בשולחן ערוך דעת הרא"ש, כי כן דרכו, שאף על פי שפוסק הלכה בבית יוסף, בשולחן ערוך מביא דעת החולקים גם כן, כמבואר בסימן עט סעיף ב ובבית יוסף שם ובסימן פח ובכמה מקומות. ועיין עטרת זהב ומאמר מרדכי אות א'

יש לחקור האם מותר לתלות ציצית בבגד בלילה כיון דבלילה אף הכסות של יום ליכא מצוה להטיל ציצית הויא כמטיל ציצית בזמן פטור והויא תעשה ולא מן העשוי ופסול. תחילה יש לדון אם כסות לילה מותר ללבושה, ואם לאו אם שייך בה משום תעשה ולא מן העשוי: נפסקה הלכה כדעת ר' שמעון שלילה לאו זמן תפילין.

ונחלקו רבותינו הראשונים הרא"ש והרמב"ם בפירוש הדברים, דעת הרא"ש בהלכות ציצית (סימן א'), שכסות לילה שפטורה מציצית היא בגד שמיוחד ללבושו בלילה, שהוא פטור מציצית, ואפילו לובשו ביום, ובגד שמיוחד ליום חייב בציצית אף ללבושו במהלך הלילה.

הרמב"ם בהלכות ציצית (פי"ג ה"ז) שכסות לילה הכוונה שלובשו בלילה, ואם ילבש את כסות לילה ביום יהיה חייב בציצית וכן להיפך, כלומר שהקובע זה הזמן אם הוא לילה או יום. והסיק הבי"י (בסימן י"ח) כדעת הרמב"ם.

למעשה מרן בשולחן ערוך (סימן י"ח סעי' א') הביא את שני הדעות ולא הכריע בניהם, וז"ל: לילה לאו זמן ציצית הוא, דאמעית מ"וראיתם אותו" (במדבר ט"ו ל"ט) להרמב"ם,

ומסיק: דלפי זה נראה להלכה דאונן שהטיל ציצית בבגד כשר אף דפטור מן המצוות כיון דהפסול לא בגוף.

וכן בשו"ת פני מבין (או"ח סימן י"ד) הקשה על הפרי מגדים דהרי לכאורה אין שום יסוד לחקירה זו שהרי הסוכה נעשית בהכרח קודם החג, והרי תנן בגמרא במסכת סוכה (דף ט' ע"א) שאם עשאן לשם חג אפילו מתחילת השנה כשירה,

והרי גם בסוכה שייך הדין דתעשה ולא מן העשוי, ואע"פ כן לא פסלינן ליה משום תעשה ולא מן העשוי, וכן גבי ציצית קיימ"ל דחובת גברא היא וקודם לבישה פטור מן הציצית, א"כ מה לי ביום ומה לי בלילה?

רבנו יוסף חיים זיע"א בספרו בן איש חי (שנה ראשונה פרשת לך לך סעי' י"ח) כתב וז"ל: "מותר להטיל הציציות בטלית ולקשרם בלילה בטלית המיוחד ליום, אף על גב דלהרמב"ם ודעימיה כסות יום בלילה פטורה, ליכא בזה משום תעשה ולא מן העשוי, משום דזמן ממילא קאתי, ולא דמי לבעלת שלש דאינה חייבת ואין ראוי לציצית כלל וכנזכר במשבצות זהב (סי' י"ח סק"א"), כלומר: שכל מה שאמרין תעשה ולא מן העשוי זה בפסול בגופו, אבל פסול שאינו בגופו וממילא יעבור כמו זמן לא פוסל.

וכן כתב הכה"ח (סי' י"ח סק"ב ב') וז"ל: אבל מכל מקום מותר לעשות ציצית בלילה לטלית המיוחד ליום אפילו לדעת הרמב"ם ז"ל דסבירא ליה טלית המיוחד ליום אם לובשו בלילה פטור, ולא הוה תעשה ולא מן העשוי ודוגמא לדבר אין מחוסר זמן לבו ביום וזמן ממילא קאתי. פרי מגדים במשבצות זהב אות א', והביאו פתח הדביר (אות א'). [ומה שכתב עוד ראיה הפתח הדביר להכשיר מדברי הלבוש (סימן תרכ"ו סעיף ג') מסוכה שעושין בבית תחת הגג יעו"ש, ושם בפלוגתא תנא, לא הביא ראיה אלא להחזיק עוד בדברי ההכשר גם ממקום אחר ור"ל עיקר טעם המשבצות זהב, ועוד יש הכשר גם כן מסימן תרכ"ו], וכן כתב בן איש חי (פרשת לך לך אות י"ח) להתיר כמו שכתב המשבצות זהב, וכן כתב פתחי עולם (אות ב'), עכ"ל. וכן כתב בשו"ת לב חיים (ח"ג סי' כ"ט), וכן בהגהות חכמת שלמה על השו"ע, וכן כתב בליקוטי מהרי"ח, וכן כתב בערוך השולחן (סי' י"ד סעי' ז') ויש מחמירים עמודי השלחן על קיצור שולחן ערוך סי' ט', תוספת חיים על חיי אדם כלל י"א.

הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספרו הליכות שלמה הלכות תפילה דמותר לכתחילה לתלות בלילה את חוטי הציצית בבגד.

מ"ן הראש"ל"צ הגר"ע יוסף זיע"א בספרו שו"ת יביע אומר חלק ח' (חלק אורח חיים סימן ג) כתב להתיר בזה והביא את דבריהם של רוב ככל הפוסקים שכתבו להתיר בזה ומ"ן זיע"א קבצם כעמיר גרנה, ושם הביא למעלה מעשרים פוסקים שכתבו להתיר בזה, וסיים: כלל העולה מדברי האחרונים, שהדבר ברור שמותר לעשות ציצית בלילה אפילו לכתחילה. ואין מקום להחמיר בזה כלל.

וכן מ"ן הראש"ל"צ הגר"ע יוסף זיע"א פסק עוד בספרו הליכות עולם (חלק א' עמודים טז-יז).

5. האם ניתן לתת לאשה לקשור ציציות בטלית?

אינו רשאי, ולפי זה נוכל לראות גם כן מהו הדין בנידון דידן.

כתב מ"ן בשולחן ערוך בהלכות ציצית (או"ח סימן י"ד סעיף א'): שציצית שעשאן אינו יהודי פסולה, דכתיב: דבר אל בני ישראל (במדבר טו, לח) לאפוקי אינו יהודי, והאשה כשרה לעשותן.

הרמ"א מוסיף על דברי מ"ן השולחן ערוך שיש מחמירים להצריך אנשים שיעשו אותן, וטוב לעשות כן לכתחילה.

וצריך עיון. מיהו מה שכתב ר' זלמן שם שלא נתברר לנו הלכה כדברי מ"ן, עכ"ל. זה עניין אחר, לפי שמור"ם ז"ל בדרכי משה אות א' דחה פסק מ"ן ז"ל כאשר יעויין שם, לכך כתב שלא נתברר לנו הלכה כדברי מ"ן ודו"ק.

והיינו שכתב הרמ"א "וספק ברכות להקל. ולכן אין לברך עליו אלא כשלוש את הציצית ביום והוא מיוחד ג"כ ליום (הגהות מיימוני)", כלומר שמספק כתב הרמ"א שיש לחוש לשני השיטות, וכן כתב הכהן הגדול מאחיו במשנה ברורה (סי' ב') בביאור דברי הרמ"א, וז"ל: "להקל – היינו דוקא לענין ברכה אבל אסור ללבוש כסות של לילה ביום בלא ציצית וכן כסות של יום בלילה משום ספק.

יש לחקור האם מותר לתלות ציצית בבגד בלילה כיון דבלילה אף הכסות של יום ליכא מצוה להטיל ציצית והיא כמטיל ציצית בזמן פטור והוא תעשה ולא מן העשוי ופסול כמו שכתב מ"ן בשולחן ערוך (או"ח סימן י' סק"ה) בהטיל ציצית לבגד בת שלש כנפות ואח"כ השלימה לארבע דפסול הציצית דהוא תעשה ולא מן העשוי או דילמא דיש לחלק בין בגד פטור לזמן פטור.

והנה הפרי מגדים (או"ח סימן י"ח) במשבצות זהב כתב וז"ל: אם נפסק ציצית מכסות המיוחד ליום ועשה בו ציצית בלילה, האם רשאי לעשות ציצית בלילה, ויראה דכשר אף אם עשאה בלילה, ולא היא תעשה ולא מן העשוי, אף דכסות יום בלילה פטור לפי הרמב"ם, דוגמא לדבר אין מחוסר זמן לבו ביום, וזמן ממילא קאתי.

ואולם בדעת תורה (או"ח סימן י"ח) תמה על הפרי מגדים מהא דכתב הרמב"ם בהלכות מחוסרי כפרה (פרק ג' הלכה ד') וז"ל: והלילה מחוסר זמן לכל חוץ מיולדות, אם כן חזינן דלילה כן נקרא מחוסר זמן, א"כ הרי כל השאלה לפי הרמב"ם שסובר דכסות יום המיוחד ללילה פטור, א"כ איך אפשר לומר בשיטתו דלילה לאו מחוסר זמן.

בבכורי יעקב בתוספת בכורים (סימן תרכ"ה) כתב טעם אחר מדוע אם תלה הציצית בלילה כשר. וז"ל: תעשה ולא מן העשוי לא שייך רק אם הדבר פסול בעצמותו כגון קובע ציצית קודם שיהא בה ד' כנפות או קובע מזוזה קודם שנפתח הפתח, דבכל הני בשעת עשיית המצווה לא היה ראוי למצווה מצד עצמו, אבל אם הדבר ראוי למצווה, רק דבאותו שעה היה פטורה ממנו אין בזה משום תעשה ולא מן העשוי, דאלי"כ לשיטת הרמב"ם דגם כסות יום בלילה פטור מציצית, אם יעשה ציצית בלילה יהא פסול משום תעשה ולא מן העשוי ועיין במנחת חינוך (מצוה תכ"ג) שהסתפק בזה ומניחו בספק.

וכן בשו"ת מהרש"ג (חלק ב' סוף סימן ע"ד) הקשה על דברי הפרי מגדים וז"ל: אני תמה על הפרי מגדים מה התחיל להסתפק בזה, מאי שנא מהמסכת סוכתו קודם החג, דאע"ג דלא הגיע זמן חיוב עדיין מ"מ פשיטא דהסוכה כשירה ולית ביה משום תעשה ולא מן העשוי, ומה חילוק בין המסכת סוכתו קודם החג או תולה ציצית קודם אור היום הרי אידי ואידי לאו זמן חיובא, וכיון דהתם כשר, פשיטא דגם התולה ציצית בטלית בלילה גם כשר, וטעם הדבר דלא פסול משום תעשה ולא מן העשוי, משום דתעשה ולא מן העשוי לא מיפסל אלא באם הפסול בגוף הדבר כמו בטלית בעלת ג' כנפות ואחר תליית הציצית נעשתה בת ד', אבל כל שהבגד בר חיובא הוא ונפסל מצד אחר שעדיין לא הגיע הזמן כיון דאין פסול בגוף הבגד לא היא תעשה ולא מן העשוי.

בעקבות מאורעות שמחת תורה, ומלחמת חרבות ברזל, אחינו החיילים שיצאו לחזית קיבלו על עצמם קבלות טובות שונות, חלקם הגדול ביקשו ציציות, ובעקבות העומס הגדול שנוצר, נדבה רוחם של אחיותינו נשות החייל והן התאספו לילות כימים במקומות רבים ברחבי המדינה כדי לסייע ולעזור בקשירת הציציות, האם הדבר מותר?

כדי להבין זאת, צריכים להקדים תחילה בקצרה, שורש החיוב של קשירת הציצית, מי הוא הרשאי לעשות זאת, ומי

ויש מדמים ציצית לתפילין כמו שהנשים פסולות לכתוב [תפילין] מפני שאינן חייבות בהנחתן כמ"ש בס"י ל"ט כך הם פסולות להטיל ציצית בבגד מפני שאינן חייבות במצות ציצית. ולפי דבריהם אף קטן פסול להטיל ציצית בבגד ואפילו אם הגדול עומד על גביו ואומר לו שיעשה לשם מצות ציצית אבל הטויה והשזירה כשר בנשים וקטנים אפילו לכתחילה לדברי הכל, עכ"ל.

כלומר: שמביא את דברי אלו שמדמים את דין קשירת הציצית למה שאין הנשים יכולות לכתוב את התפילין, ולקשור אותם, כי כל מי שאינו מחוייב בהנחה שלהם, הוא גם כן לא יכול להתעסק בכתביה ובתפירה, ומצד זה, מביאים הם, שכן הוא הדין לגבי הנשים במצוות הציצית – שמאחר שהם אינם חייבות בזה, הם לא יכולות לעשות את זה.

ולפי סברא הזו, הנה הדין יהיה אותו הדבר בנוגע לקטן שעושה את הציצית, שאין זה ראוי, ואין זה טוב, כי הוא עצמו לא מחוייב במצווה זו.

ופסיקתו היא - שהלכה כסברא הראשונה ומכל מקום טוב לזהר לכתחילה כסברא האחרונה. היינו שמצד עיקר הדין, ההלכה היא כמו הסברא המתירה את עשיית הנשים, ובכל זאת, ראוי להחמיר ולהזהר שלא יעשו זאת הנשים.

ומכל זה יוצא ברור לעניין דין הלכה למעשה, שלפי מנהג הספרדים מותר לאישה להטיל חוטי ציצית בבגד לכתחילה (שלחן ערוך אורח חיים סימן יד סעיף א), ולפי מנהג האשכנזים טוב לכתחילה להחמיר שלא תטיל את חוטי הציצית בבגד (רמ"א שם), אולם לכל הדעות מותר לה לטוות ולשזור את חוטי הציצית (משנה ברורה סק"ג). אמנם בדיעבד אם עשתה זאת האישה ומתכוונת לשם מצוה (אומרת 'לשם מצות ציצית'), כשרה הציצית, והיא יכולה לעשות זאת.

ולעניינו נראה שהיות והזמן דחוק וצריכים להספיק ליצור טליתות של מצוה וזו שעת מלחמה ושעת הדחק כדיעבד דמי ולכן יש להתיר אף לכתחילה גם לאשכנזים הנוגים כדעת הרמ"א.

ונראה שאף לאחר המלחמה, אין צורך לקשור את הציציות שוב היות ונעשה בשעת הצורך לכתחילה, וכמו שכתב בביאור הלכה סימן יד ד"ה "להצריך אנשים" לגבי קטן שעשה ציצית לעצמו וכעת נעשה גדול, שאינו צריך לפרוס את הקשר ולקשור מחדש את הציצית, היות והציצית כבר נעשתה כדן כשהיה קטן, וכשר כעת לכתחילה, והוא הדין במקרה שלנו.

ואמנם ישנו פתרון פשוט לצאת ידי חובת המחמירים. והוא שייתן לגבר בן יג שנה להטיל את הציציות בבגד ולעשות את הקשר הראשון, והאישה תמשיך לקשור את הציציות, ובזה אף למחמירים אין חשש, היות ועיקר עשיית הציצית נעשתה ע"י גבר, ושאר הקשירות הם למצווה בעלמא, וכמו שכתב כן המשנה ברורה, לגבי גוי שקושר ציציות. (משנה ברורה סימן יד ס"ק א').

6. החתן שגילה תחת החופה שטליתו אינה מצויצת כיצד ינהג?

וכן כתב להלכה ולמעשה הראשלי"צ הגר"י יוסף בספרו ילקוט יוסף על הלכות ציצית (סימן ח' הערה לב, וסימן יח הערה י') וז"ל: לאחר שהחתן קידש את הכלה ייקח טלית חדשה ויברך עליה שהחיינו בלבד. ואם עורכים את החופה והקידושין קודם השקיעה, [כפי שהיה מנהג ירושלים] יברך החתן על הטלית גם ברכת "להתעטף בציצית", ואחר כך ברכת שהחיינו. וכיון שברך להתעטף בציצית, יש אומרים שצריך להתעטף בה כמו שמתעטף בבוקר. ויש אומרים שדי בכך שנותן הטלית על כתפו, דנוסח הברכה אינו לעיכובה. ואחר שזויריט הטלית על גופו יפרסו הטלית מעל החתן והכלה. ואם הטלית אינה חדשה, יברך רק ברכת להתעטף בציצית. ואם עורכים את החופה בלילה, והטלית חדשה, מברך שהחיינו בלבד, ובזה אין צריך להתעטף בציצית כמו שמתעטף בה בבוקר, אלא יברך וייתן את הטלית על כתפיו,

והנה מקור וטעמו של דין זה, מביא ע"י הט"ז על מה שכתב מרן השולחן ערוך שהאשה כשרה לעשותן. שבעצם בזה בא מרן השולחן ערוך לאפוקי משיטת ר"ת שפוסל נשים לעשיית ציצית בדיוק כמו בתפילין, והכי אמרינן (בסימן ל"ט) כל שישנו בקשירה ישנו בכתביה כו' דלא ס"ל כן אלא שאני תפילין דכתיב בהו וקשרתם וכתבתם: והא דנשים שלנו טוות ציצית זה מותר אפילו לפי שיטת ר"ת ודווקא אתחילה בבגד הוא דקפיד כדאיתא בסמוך וזה

מילתא אחריתא כנ"ל.

והנה בדברי הפוסקים מצינו התייחסויות נוספות לכל זה, והכי כתב העטרת צבי, על דברי מרן השולחן ערוך, שכל מה שמרן כתב שאשה כשרה לעשותו. הנה טעמו של זה הוא דבכלל בני ישראל הן, ולא אמרינן כל שאינו בלבישה אינו בעשייה, כמו שאמרינן גבי תפילין [סי' לט ס"א] כל שישנו בקשירה ישנו בעשייה, לפי שהתם גלי קרא דכתיב וקשרתם וכתבתם, ואמרינן היכי דגלי גלי והיכי דלא גלי לא גלי. מכיוון שישנו את מה שאנו אומרים במצוות תפילין, שמי שאינו חייב בלבישה שלהם, הוא גם כן לא יכול להתחייב בעשייה שלהם, אך בציצית לא אמרינן דין זה.

וכל זה הוא מצד עצם הדין, שאכן נשים יכולות לקשור את הציציות, אך מביאים הפוסקים ומבארים את טעמם של אלו המחמירים להצריך אנשים שיעשו אותו. שאם האישה מתקנת הציצית בטלית פסולים, כי כל המצות שאין האישה חייבת, אינה יכולה לתקן. על כן מטעם זה, אינו נכון להאשה שתאגוד הלולב, כי אין זה אפשרי, שהיא תעשה את הדברים שלא שייך אליה.

בספר עולת תמיד על שולחן ערוך או"ח מבאר את הדברים במתק שפתיים, שמה שכתבו שהאשה כשרה, הוא שלא תאמר ש"כל שאינו בלבישה אינו בעשייה כמו גבי תפילין וכמו שכתב מרן המחבר לקמן בסימן (ל"ח) [ל"ט ס"א], דשאני תפילין דכתיב [דברים ח, ט] וקשרתם וכתבתם, כל שישנו בקשירה ישנו בכתביה, והני נשי דאינן בקשירה אינן בכתביה, אבל בציצית דלא גלי לן קרא לא דרשינן הכי.

ואילו אלו המחמירים, למדו את דבריהם ממה שנאמר בכתוב "דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית, בני ישראל ולא בנות ישראל" (במדבר ט"ו ל"ח).

ולעניין בפועל מביא שנראה דווקא הקשירה אבל הטויה והשזירה מותר לכתחילה ע"י נשים, וכן עמא דבר. וכן יש ראייה ממעשה דקרטלתא דביתיה דרבי חנינא בן דוסא דטויה תכלתא לצדיקי לעתיד לבא והכי אמרינן בגמרא במסכת ב"ב (דף ע"ד ע"ב), וכן מבואר בהדיא בהגהות מיימוני בהלכות ציצית (פ"א אות ט) וכן פסק הלבוש.

ואנו, אין לנו אלא דברי המאור הגדול, מרן שולחן ערוך הרב (או"ח סימן יד סעיף ב) שמביא לענין הלכה למעשה שהאשה כשרה להטיל ציצית בבגד מפני שהיא בכלל בני ישראל.

"ועשו להם ציצית" (ט"ו ל"ח)

בהדר זקנים מבעלי התוספות כתב על הפסוק: "גדילים תעשה לך" (דברים כ"ב י"ב) וסמך ליה כי ייקח איש אשה. לכך נהגו העולם לפרוש הטלית על החתן והכלה בעת נישואין, וי"מ כדי לחנכן במצוות.

וכן כתב ספר המנהיג בהלכות אירוסין ונישואין (עמוד תקלט) בשם מדרש (שלא מצאתיו): "וזה שנהגו בצרפת ובפרובינציה, שכל החתנים מתעטפים בציצית בהכנסת החופה, יש לי סמך במדרש: למה נסמכה פרשת ציצית לנישואי אשה, דכתיב: 'גדילים תעשה לך', וסמך ליה: 'כי ייקח איש אשה וגו'?" לומר לך, חתן חייב בציצית."

וכן כתב בספר ראב"ה, תשובות וביאורי סוגיות (סו"ס אלף קנב) כתב וז"ל: "גם הראשונים הרגילו, שחתן מתעטף בציצית, משום דדרשינן סמוכין: 'גדילים תעשה לך', וסמך ליה: 'כי ייקח איש אשה'."

מרן בשולחן ערוך (סי' י"ד ס"ג) לגבי השואל טלית מחברו, שאינו חייב מלהטיל בה ציצית. כיון שאינה כסותו אך בכגון דא, לא יוכל החתן לברך על הטלית ברכת שהחיינו, באשר אין הטלית שלו.

אדם שנפסקו ציציותיו בשבת האם עליו להסיר את הטלית

כבוד הבריות. ומקור דבריו של הרמ"א הוא מדברי הר"י שהביאו הבית יוסף. אלא שיש לעיין למה כתב הרמ"א שהותר משום כבוד הבריות, והרי גם בדליכא שיקול של כבוד הבריות יש לנו להתיר מכיוון שהוא אנוס.

הט"ז כתב שלפי שיטת ר"י אכן לא צריך היתר דכבוד הבריות, ומה שהרמ"א הוסיף הטעם דכבוד הבריות, משום דלא בריא לו שהלכה כר"י שאין איסור ללבוש טלית בלא ציצית, דהמצווה להטיל אחר שכבר לבוש, ולכן כתב את הטעם של כבוד הבריות. אמנם צ"ב דבריו, שהרי הרמ"א התיר גם לכתחילה ללבוש את הטלית בלא ציצית, ויש כאן מעשה בידיים, ולא מצינו שהתיר הר"י ללבוש בידיים טלית בלא ציצית, אלא רק באופן שהיה כבר לבוש.

אך המג"א כתב שאכן פוסקים כר"י שאין איסור ללבוש טלית בלא ציצית בשבת, ולדעתו נראה שמה שהוסיף הרמ"א שמותר משום כבוד הבריות, הוא משום שסובר המג"א שגם לשי' הר"י הותר רק מצד איסור דאורייתא של טלית בלא ציצית, אך נשאר איסור דרבנן. ולכן אנו זקוקים להתיר נוסף של כבוד הבריות.

ובמחצית השקל תמה על דבריו של המג"א מנין לו איסור דרבנן זה, וציין לדברי העולת התמיד שנקט שאין בזה שום איסור.

ואם כן נמצאנו למדים שלפי דעת המג"א, בדעת הרמ"א פסקין כהר"י שהובאה במרדכי, שסובר שאין איסור ללבוש בשבת בגד בן ד' כנפות בלא ציצית, כיון שהוא אנוס כעת מלהטילם.

ואפשר לומר שגם לפי דעת הלבוש שההיתר הוא רק בשבת, מ"מ במקום גנאי גדול, יש להתיר ללבוש הטלית, לדעת ר"י כיון שהוא עקירת העשה בשבת וא"ת.

אלא שיש לדון האם ניתן לברך על הטלית ברכת שהחיינו, כשאינה מצויצת כהלכתה, שאולי נחשב כמו שלא גמרו לתפור את הבגד, שאין מברכים עליו, ואולי מכיוון שהבגד מצד עצמו מושלם, אלא שהתוספת היא משום מצוה, ניתן לברך שהחיינו, שהרי ראוי ללובשו בלילה.

האחרונים ביארו שמחלוקת הר"י והר"י יסודה בגדר החיוב של הטלת ציצית בבגד, שלפי שיטת הר"י אחר שאמרה תורה להטיל ציצית בבגד, יש לנו ללמוד מכך שיש איסור ללבוש בגד בן ד' כנפות בלא ציצית, ונמצא שהלביש בגד בלא ציצית, מבטל בידיים מ"ע דציצית. ואילו לדעת הר"י אין איסור ללבוש בגד בן ד' כנפות בלא ציצית, אלא שאחר שלובש בגד שכזה, חל עליו חיוב להטיל ציצית, ואם הוא בחול שיכול להטיל, הוי כעקירת המצווה בשב ואל תעשה, ובשבת שאינו יכול להטיל ציצית בבגד הרי הוא אנוס בדבר.

מו"ר הגר"י אלישיב זצ"ל בספרו קובץ הערות (סי' מ"ח אות י"ד) כתב דיש להקשות, מי התיר לו להכניס עצמו לאונס, נאמר שיסיר את הבגד מעליו ושוב לא יצטרך לתלות ההיתר באונס. והנה לפי הסוברים דההיתר של הר"י ללבוש טלית בלא ציציות בשבת הוא דוקא בשבת, שהוא מנוע מלהטיל ציצית, היה אפשרי שאחר שאסור להטיל ציצית בשבת, הרי זה כמו שהתורה לא ציוותה עליו להטיל ציצית בשבת, אך לדעת המג"א שההיתר הוא גם בחול בגוונא שאין לו חוטים להטילם, צ"ב גדר ההיתר דסו"ס מביא עצמו לידי אונס.

או על ראשו, ומיד יפרסוה מעל לחתן ולכלה. (חופה וקידושין עמוד קפט).

מעשה שהיה שהנה בשעה טובה ומוצלחת חתן וכלה השתדכו והגיעו לחתונה, והנה באמצע החופה לפתע פתאום התברר שלא הטילו ציציות בטלית. נשאלה השאלה האם יש לחתן היתר להתעטף בטלית זו?

והנה, יש פתרון פשוט שהחתן יקנה את הטלית לאדם אחר, ואזי אינו מחוייב להטיל ציצית בטלית זו, כך מבואר בדברי

אדם שנפסקו ציציותיו בשבת האם עליו להסיר את הטלית
והנה המרדכי בחידושי על מסכת מנחות (סי' תקמ"ד) דן לגבי אדם שנפסק לו חוטי הטלית בשבת ואינו יכול לשוב ולקשור חוטים אחרים בשבת, משום מלאכת קושר.

ועיין בגמרא במסכת שבת (דף קל"א ע"א) וכן במנחות חינוך מוסד השבת מלאכת קושר (אות ב'), שאינו יכול לקשור ע"מ להתיר, מכיוון שמהני הקשר לענין מצוה, הו"ל כשאר קשר של קבע. ועיין עוד בביאור הלכה (סי' ש"ז ד"ה והקושר) דבהא לא אזלינן בתר דעתו, אלא בתר דעת העולם, שמכוונים לקשר של קיימא.

ועוד יש לדון מצד מלאכת מכה בפטיש. האם מותר לו להמשיך וללבוש את הבגד.

שיטת הר"י מרדוש שאסור ללבוש, מכיוון שאסור ללבוש בגד בן ד' כנפות בלא ציצית. ואילו הר"י פליג עליה וס"ל דלא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד של ד' כנפות בלא ציצית, אלא שהלבוש בגד בן ד' כנפות מוטל עליו להטיל בו ציצית ובשבת שהוא אנוס מלהטיל ציצית מותר לכתחילה. ועיין בשאגת אריה (סי' ל"ב) שהביא ראה גדולה לשיטת הר"י, מהא דחזינן שאחר שנעלם מאתנו התכלת, אנו לובשים ציצית בלא תכלת, הגם שבכך אנו מבטלים מצות תכלת, ולא אומרים שעדיף שלא ללבוש ציצית כלל ולהגיע לידי ביטול מצות תכלת, מאשר ללבוש ולבטל המצווה, וע"כ מכיוון שאין בידנו תכלת, לא חשיב שאנו מבטלים המצווה כלל.

והנה הרמ"א (או"ח סי' י"ג ס"ג) הביא את דינו של המרדכי בשם ר"י להלכה שכתב שאם נפסק לאדם אחד מן הציציות ומתבייש ליישב בלא טלית, יכול ללבוש בלא ברכה מכח

מה הדין כשנפסקו ציציותיו בחול ולא ניתן להשיג חוטים אחרים

והנה שנחלקו הפוסקים, האם היתר זה של לבישת טלית בלי ציצית, אמורה רק בשבת, שאין אפשרות לקשור את הציצית, או דילמא, גם בחול מותר באופן שאין בידו ציצית להטיל בטלית.

האליה רבה (סי' י"ג סק"ו) ס"ל שרק בשבת נאמר דין זה, מכיוון שהוא זמן שאסור בו לקשור ציצית, אבל בחול אסור לו ללבוש הטלית אף שאין באפשרותו להשיג ציצית. והכי נראה מדברי האמרי בינה (או"ח סי' א') וכן בעמק יהושע (סי' ב' ד"ה ולכאורה). אלא דצ"ב שמנ"ל ששבת הופקעה מקשרית ציצית, והרי יכול לקשור הציצית בפיו שהוא דרך שינוי שמדאורייתא מותר, או ששתיים יעשו אותו ביחד את הציצית דקיי"ל שבה יכול וזה יכול פטורים. אבל בדברי המג"א (סימן י"ג סק"ח) מבואר שאף בחול מותר, כל עוד שאין ציציות בעיר.

ועתה נחזור לשאלתנו לגבי החתן, ניתן לומר שלסוברים שההיתר של ר"י ללבוש בלא ציצית, כשאינו יכול לקשור, אמור גם בחול, יש להתיר לחתן להתעטף בטלית תחת החופה, אך לסוברים שהוא היתר רק בשבת, אין בידנו להתיר עטיפת הטלית תחת החופה.

אלא שהמג"א שהתיר ללבוש הטלית גם בחול, כתב שהוא רק כאשר אין לו חוטי ציצית בעיר, ובמקרה דין הרי ניתן להשיג חוטים, ואולם אולי אפשר לומר שבמקרה זה שהזמן דחוק ואין בכדי שיעשו להטיל חוטים בציצית הוי כאין חוטים בעיר.

והווה כעין מה שכתב בכף החיים (סי' י"ג ס"ק י"ב) שכתב שאם צריך להתפלל בהשכמה שאין בנמצא לקנות חוטי ציצית הוי כאין ציצית בעיר.

וע"ע במה שכתב מרן בשולחן ערוך (סי' תקפ"ט ס"ב) לגבי חרש המדבר ואינו שומע, שאינו מוציא אחרים ידי חובת מגילה.

ובפשטות הוא משום שאינו בכלל חיובא וממילא אינו יכול להוציא אחרים, ואולם עדיין יש לחלק ולומר שבמחוסר אבר הציווי לא עומד עליו כלל, משא"כ במקום שאינו יכול לקיים המצווה.

מאידך עיין במגן אברהם (סי' ל"ט סק"ה) שכתב שמי נקטעה ידו השמאלית, יכול לכתוב תפילין ואינו בכלל החיסרון שכל שאינו בקשירה, אינו בכתובה. ומבואר שהגם שהוא אנוס מחמת חסרון אבר, מ"מ הוי בכלל חיובא, אלא שהוא בגדר "פומייהו כאיב להו".

הקהילות יעקב בחידושיו על מסכת מנחות (סי' כ"ג אות א') הביא מדברי רבי אלחנן, שביאר בשיטת הר"י שהתיר ללבוש בגד בן ד' כנפות כשאין לו חוטים להטיל, דס"ל שאנוס לא הוי בר חיובא כלל, ואשר ע"כ אין שום מניעה מלהכניס עצמו למצב של ביטול מצות ציצית באנוס. אלא שהקהילות יעקב הוסיף בזה, שיתכן שהר"ש מרדוש (שחולק על הר"י וסובר שאסור ללבוש בגד בלא ד' כנפות גם כשאין לו דרך לקשור) גם יכול לסבור שהמצווה היא להטיל הציצית כאשר הוא לבוש, אלא שס"ל שאנוס לא נפיק מכלל בר חיובא, אלא שאינו נענש על אי העשייה, ולכן יהיה אסור לחתן ללבוש הטלית בלא הציצית, משום דמכניס עצמו לאנוס.

ועתה יש לעיין לגבי אדם שאנוס מלקיים מצוה האם הוא בגדר פטור מן המצווה או שאינו נענש על ביטולה. והנה מצינו בדברי האחרונים, ספק יסודי מאד בגדרי הפטור לגבי אדם שאנוס מלקיים מצוה, מה הוא מהות הפטור, האם גדר הדברים הוא שאדם שאנוס מלעשות פעולת מצוה, נפיק מכלל חיובא וכאילו התורה לא ציוותה אותו לעשות המצווה במצב זה או דילמא שהוא בר חיובא, אלא שאין עליו טענה בכך שנמנע מלעשות המצווה.

בספר אתון דאורייתא (כלל י"ג) רצה לתלות הדבר במח' הפוסקים לגבי אדם שנמנע מלהתפלל בעקבות אונס, האם חייב בתפילת השלמה, דהיינו שאם היה מחוייב, מסתבר שחייב בהשלמה, ואם הוא פטור אינו צריך להשלם. ועיין בט"ז (או"ח סי' ק"ח סק"א).

כעין זה מצינו בספר עונג יו"ט (סי' א') שדן באדם המצוי בליל הסדר, ועפ"י פקודת הרופאים, אסור לו לאכול מצה, באשר יש בזה סכנת נפשות עבורו, ועבר ואכל, ושוב נתרפא באותו לילה, האם חייב לשוב ולאכול, שאולי בעת שהיה חולה הרי הוא מופקע ממצות אכילת מצה, ודינו כשוטה שאכל בעת שטותו שאם נשתפה חייב לשוב ולאכול. ואולי יש לחלק בין חולי לשאר אונס.

7. האם מותר לדבר לשון הרע על צומח ודומם?
8. למה משה רבנו התפלל רק על יהושע ולא על כל שאר המרגלים?
9. כיצד היה מותר למרגלים לקחת מפירות של ארץ ישראל והם לא עברו על גזל?
10. למה המרגלים לא הביאו תמרים וזיתים?
11. מי מהשבטים קבור במערת המכפלה?
12. מדוע פירותיה של ציפורי משובחות יותר מכל שאר הפירות של ארץ ישראל?
13. איזה מלך היה בגובה של טפח?
14. האם צריך לעמוד בעת הפרשת חלה וברכתה? הוכח מפרשת השבוע!
15. האם מצות הפרשת חלה שייך לאשה ומה הדין אם הבעל הפריש חלה בלי רשות אשתו?
16. האם מותר בשבת להפריד את הפתילים של הציציות אם הם הסתבכו? הוכח מפרשת השבוע!
17. האם עדיף שהציצית יהא בתוך הבגד או מחוץ לבגד? הוכח מפרשת השבוע!
18. האם מותר לשים פתילות הציצית לאחר שהתבלו באשפה או שהם חייבים גניזה?
19. בדק את המזוזה ונמצא פסולה האם יכול להחזיר את המזוזה הפסולה עד שיקנה מזוזה כשרה?
20. מתי בהיסטוריה היהודית הורו חכמים לנגן בכלי זמר בבין המצרים?

"גם לנשמה מגיע אוכל" השאלה היא – מי ישים את זה על השולחן?

סדרת הספרים שתפתח לבכם ותשביע את נשמתכם – יוצאת לאור!

בקרב בעז"ה תושלם סדרת הספרים הייחודית

"גם לנשמה מגיע אוכל"

חמישה כרכים מעוררי עומק על התורה, ושלושה כרכים מלאי טעם על המועדים, העוסקים בשאלות, רעיונות, פנינים וחקירות המוגשים בשפה חיה, עם עומק ודיוק הלכתי. כעת – זו ההזדמנות שלך להיות שותף בהוצאת הסדרה ולהיות שותף בזיכוי הרבים! ניתן להקדיש: מהדורה שלמה כרך בודד פרשת שבוע לפי תאריך היארצייט להנצחת קרוביכם, או להצלחה שלום בית, זש"ק...

לפרטים הרב יוסף ויצמן: 052-8144488



גם לנשמה מגיע אוכל

חקירות הגות
מחשבה חידודים
ואקטואליה
על פי סדר
פרשיות השבוע